

Рідкісна книга - унікальна людина

Український музей і бібліотека пишуться і дорожать своїми унікальними колекціями музейних експонатів, чисельною книгозбірнею та архівними матеріалами. У бібліотечних фондах знаходиться окремий відділ рідкісних книг, які чудом збереглися від знищення. Одна із таких книг – праця Володимира Гагенмейстера (1887-1938) – мистця, етнографа, дослідника, науковця, культурного діяча, видавця, педагога. Книга ця – "Тульчинщина – Вишивки низзю", видана 1929 року в Кам'янці-Подільському накладом 100 примірників. Важливість цієї книги не тільки у її змісті, але також у житті та праці її автора, а ще у політичній ситуації тих років.

Традиційне народне мистецтво Східного Поділля збереглося довше, ніж в інших етнографічних околицях, завдяки учителям, науковцям, мистцям, етнографам, громадським діячам і стійкості сільського населення. З початком 20-го століття Кам'янець-Подільський розвинувся у важливий культурний і науковий центр. У 1905 році була організована мистецька школа з інтернатом для сільських дітей. Ця

школа розгорнула свою діяльність і згодом оформилася у Кам'янець-Подільську Художню промислову школу. Її директором з 1916-го по 1933 рік був Володимир Гагенмейстер. Цю школу ще часто називали "школою Гагенмейстера". Ціллю школи було підготувати нову генерацію високоякісних майстрів з виробленим мистецьким смаком, з добрим знанням народного мистецтва для праці у фабричному і кустарному промислі. Учні мусили вивчити і оволодіти технологічними аспектами різних видів народного мистецтва, орнаментальною структурою, оформленням мотивів тощо. Інструктори вважали, що підставою усвідомлення мистецьких законів є кінечним для розуміння і піднесення естетичного аспекту нових промислових виробів. Школа організувала для учнів літні й зимові краєзнавчі експедиції у подільські села. Учні збирали зразки народного мистецтва, вивчали традиційні народні звичаї, збирали інформацію про народний одяг, вишивку, кераміку, настінний розпис, сільське будівництво, робили зарисовки тощо. Зібрана інформація служила цінним

матеріалом для музеїв, науковців, видавців. З кінцем першої світової війни і советської окупації України, діяльність школи продовжувалася, хоча і з економічним обмеженням та несприятливою тактикою режимних чиновників. Існувала та діяла школа завдяки ентузіазму та відданості вчителів та учнів. Щоб уможливити видання етнографічних матеріалів, які студенти збирали під час експедицій, школа зорганізувала літографічну майстерню, і так інструктори та учні власними силами створили своє видавництво. Школа випустила около 127 видань, які склалися з альбомів, брошурок, плакатів, листівок, рисунків тощо. Тираж цих видань був дуже малий – від 10 до 100 примірників. Саме тому ці видання стали бібліографічними раритетами. Гагенмейстер, як директор школи, готував та редагував майже всі видання.

Книга Гагенмейстера про вишивки низзю складається з короткого вступу і 25 вручну рисованих низинкових зворів. Рисунки були зроблені учнем під наглядом інструктора. У вступному слові Гагенмейстер подає детальний опис жіночої народної сорочки – стиль крою, уклад орнаментів із низинкового стібку та подає точні народні назви поодиноких мотивів, з яких складався орнамент. Низинкові звори в альбомі були відрисовані зі зразків селянки Юстини Ременюк із села Орлівка. Вишивати низинкою її навчила мати, а вона передала це вміння дочці. Низинкова техніка і чисельні зразки орнаментальних мотивів були збережені невідомими сільськими вишивальницями і передані нам у спадщину. Гагенмейстер також пише і уболіває над тим, що в деяких околицях почали вишивати хрестиком, бо це легша техніка і швидше вишивається. При тому для хрестикової техніки підбирають зразки комерційних зворів, які нічого не мають спільного із народним орнаментом і тільки нега-

тивно впливають на естетику вишивки.

З початком 1930-их років советський режим починає безпощадне нищення інтелектуальних діячів, мистців, письменників, поетів. Сталін особливо знущався над українськими інтелектуалами. Більшість із невинних жертв обвинувачені видуманими злочинами і засуджені або на розстріл, або до Гулагу. У 1933 році Кам'янець-Подільську школу закрито, а Володимира Гагенмейстера звільнено з посади. Він переїхав до Харкова, а згодом до Києва, де продовжував наукову працю. У 1938 році Гагенмейстера заарештовано і звинувачено у шпигунських і націоналістичних діях. 20 січня 1938 року Володимира Гагенмейстера розстріляно в підвалі київського будинку, в якому здійснювали подібні розстріли. Його праці були конфісковані, і багато з них знищені. Найбільшим його злочином в Сталінському розумінні була "надмірна популяризація української культури".

Десятиліттями тоталітарні режими нищили українську культуру, її творців і її зберігачів та популяризаторів. Незважаючи на ці нищівні спроби, завдяки відданим людям, таким як Володимир Гагенмейстер і багатьом іншим, які ризували своїм життям, українська культура таки вижила.

Український Музей і бібліотека понад 80 років колекціонує і зберігає українську культурну спадщину для грядущих поколінь. Допоможіть нам продовжувати таку важливу працю. Будьте щедрими добродіями і опікунами тих дорогих скарбів, які ми зберігаємо.

Любов Волинець

*На світлинах:
зразки вишивки низзю із книги Володимира Гагенмейстера та із колекції Українського Музею у Стемфорді, КТ*

